

Povijesni izvori Slavonije, Baranje i Srijema, Svezak I., 1390-1409. Skupio i priredio Ive Mažuran, Osijek 2002., 503 str. Izdavač Državni arhiv Osijek. Urednik: Stjepan Sršan. Recenzenti Pavo Živković i Darko Vitek.

Upoznavanje hrvatskoga srednjovjekovlja ovisi o dostupnosti povijesnih izvora. Za Slavoniju, Baranju i Srijem ti su izvori sačuvani u domaćim arhivima, prvenstveno u Hrvatskome državnom arhivu, kako u poznatoj zbirci *Neoregistrata acta (NRA)*, tako i u brojnim obiteljskim arhivima. No, znatan dio tih izvora nalazi se i u Mađarskoj, ponajprije u Mađarskom državnom arhivu (MOL). To su različiti arhivski fondovi i brojni obiteljski arhivi. Rad na priređivanju tih izvora je mukotrpan i dugotrajan posao. Za najstarije razdoblje hrvatske povijesti pionirski posao obavio je T. Smičiklas i nastavljači njegova djela u *Diplomatičkom zborniku Kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije*. Ipak, mnogo je još izvora ostalo nepoznatih. Pothvat Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti objavljivanja srednjovjekovnih izvora (do 1400. godine) posljednjih godina rezultirao je s dva sveska novoevidentiranih dokumenata koji su objavljeni u ediciji *Diplomatički zbornik. Dodaci. (Supplementa)*. Objavljivanje srednjovjekovnih izvora dragocjena je (rekli bismo i neophodna) pomoć svakome istraživaču srednjega vijeka. Posebno danas kada postoji sve manji broj stručnjaka koji dobro poznaju i latinski jezik i pomoćne povijesne znanosti, pa se, nažalost, događa da su često isključivo objavljeni dokumenti izvor povijesnoga istraživanja. Objavljivanje ima i svoju drugu prednost: ono u slučaju specijalnih zbirki kako onih za neko područje tako i onih za određeno vrijeme ili za neku temu, traži istraživanja u brojnim arhivima. Na jednome mjestu objavljeni dokumenti predstavljaju veliku prednost istraživaču koji je sam u nemogućnosti pretražiti brojne arhive ili druge ustanove u kojima se čuvaju dokumenti.

Zbog toga smo se obradovali pothvatu dr. sc. Ive Mažurana koji je, kako sam ističe u predgovoru “počeo prije trideset i više godina prikupljati povijesne izvore o Slavoniji, Srijemu i hrvatskom dijelu Baranje u razdoblju od 1390. do 1526. godine”. U izdanju Državnoga arhiva u Osijeku objavljen je njegov prvi svezak koji obuhvaća izvore do 1409. godine. To je samo početak zbirke dokumenata do 1526. koje je u tom dugogodišnjem radu sabrao dr.

Mažuran. U ovom prvom svesku objavljena su ukupno 372 dokumenta. Knjizi je dodan sažetak (*Summary*) na engleskome te Kazalo osoba, Kazalo mjesta i važnijih predmeta.

Kada smo uzeli u ruke *Povijesne izvore Slavonije, Baranje i Srijema* prvotnu radost zbog toga izuzetnoga pothvata, koji je nastao dugogodišnjim marljivim radom i u koji je uloženi veliki trud, zamijenilo je neugodno iznenađenje kada smo se suočili s neoprostivim pogreškama i propustima kojima obiluje ovo izdanje.

Ovdje nam je nemoguće iznijeti sve naše primjedbe. Donosimo tri isprave, uzete doista nasumce, a koje su objavljene pod brojevima 3, 5 i 10.

Prva isprava pod brojem 3 je potvrda darovnice koju je izdao kralj Bela 21. studenoga 1250. Ta je isprava sačuvana kao transumpt u ispravi kralja Sigismunda od 8. prosinca 1390. U bilješkama donosimo ispravke čitanja dr. I. Mažurana. Uz tekst pisan običnim slovima slijedi u bilješkama **ispravak** pisan masnim slovima (**boldom**).

Isprava br. 3, str. 12-16

1250. 22. prosinca¹. U (Stolnom Biogradu).

Kralj Bela potvrđuje Tomi², Filipu i Lovri od roda Raad za njihove vjerne zasluge, osobito u vrijeme tatarske provala, darovana zemljišta u Požeškoj županiji. Opisuju se detaljno granice područja, a kao predstavnici su bili opat samostana Kutjevo, magistar Ivan blagajnik Požege i Kaptola iste crkve.

Bela, dei gracia Hungarie, Dalmacie, Croacie, Rame, Seruie, Gallicie, Lodomerie, Comanieque rex, vniuersorum³ Christi fidelibus ad quos presentes litere peruenirent⁴ Salutem⁵ in omnium saluatore. Cum fideles nostri ex bonorum operacionem⁶ cunctis⁷ donaciones regias aserentur⁸, tali munimenti

¹ 22. prosinca] 21. studenoga. *Undecimo kalendas decembris – 21. Novembris.*

² Toma se spominje kao već mrtav, pa njemu nisu potvrđena zemljišta: *Thoma fratre eorum viam universe carnis ingresso.*

³ vniuersorum] vniuersis

⁴ peruenirent] peruenerint,

⁵ Salutem] salutem

⁶ bonorum operacionum] bonarum operacionum

⁷ cunctis] meritis

⁸ aserentur] asecuntur

orographa⁹ vallori¹⁰ tenentur, quod donaciones ipse liberales et seruire¹¹ pro-
 tendantur in filias¹² filiorum. Proinde ad vniuersorum presencium et futuro-
 rum noticiam harum serie volumus peruenire. Quod dilecti et fideles nostri
 Thomas, Philippus et Laurencius de genere Raad a premenis¹³ puericie sue
 annis¹⁴ indesinenter adherentes, gradientes et¹⁵ virtute iuuentutem¹⁶, sic profe-
 cerunt vt in descensibus¹⁷ legacionibus nostris, viarum prolixitatem et
 discruciam¹⁸ seu pericula quelibet postponentes, ad Greciam et ad partes alias
 quatumcunque remotas, tam extra regnum quam in regno se nostre
 celsitudinis¹⁹ qua aptarent²⁰ iniuncta sibi magna fedi²¹ diligencia exequendo, ad
 hoc²² in generali persecucione Tartarica, quamuis plures externis²³ nos desere-
 rent, tamen dicti fideles nostri seruando²⁴ fidelitatis zelo²⁵, sicut aura²⁶ semper
 consueuerunt²⁷ circa karissima²⁸ consortem nostram degentes, eidem et nobis
 in partibus maritimis seruierunt fideliter et constanter, nunquam a nobis du-
 rantibus eisdem periculis recedendo. Vnde et tunc et postmodum tanta sibi
 penes nostram celsitudinem iuncta²⁹ cumularunt, quod ex liberalitate regia,
 que fidelibus suis grata³⁰ consueuit respondere fauoris munire³¹, quasdam ter-
 ras in comitatu de Posega existentes, que ad donacionem nostram pleno iure

⁹ orographa] **cirographa**

¹⁰ vallori] **vallari**

¹¹ seruire] **secure**

¹² filias] **filios**

¹³ premenis] **primeuis**

¹⁴ annis] **annis nobis**

¹⁵ et] **de**

¹⁶ iuuentutem] **in uirtutem**

¹⁷ descensibus] **deferendis**

¹⁸ discruciam] **discrimina**

¹⁹ celsitudinis] **celsitudini**

²⁰ qua aptarent] **quoaptarent**

²¹ fedi] **fidei**

²² hoc] **hec**

²³ externis] **ex nostris**

²⁴ seruando] **feruido**

²⁵ zelo] **zelo accensi**

²⁶ aura] **antea**

²⁷ consueuerunt] **consueuerant**

²⁸ karissima] **karissimam**

²⁹ iuncta] **merita**

³⁰ grata] **grato**

³¹ munire] **munere**

spectabant, quarum nomina in subscriptis distinguemus per singula, eis et eorum heredibus, heredumque successoribus, donauimus et contulimus in perpetuum possidendas. Processu³² uero temporis, Philippus et laurencius, Thoma fratre eorum viam vniuerse carnis³³ ingresso nostram accesserunt presentiam, supplicantes nobis humiliter et deuote, vt donacionem earundem terrarum, ex plenitudine nostre gracia³⁴, ipsis nostro dignaremur priuilegio confirmare. Nos autem iustis eorum petitionibus fauorabiliter annuere cupientes, ad abundacionem³⁵ securitatis cautelam, fideli nostro Kyliano comiti, tauernicorum³⁶ consortis nostre, nostris dedimus literis in mandatis, vt conuocatis commetaneis, ipsas terras circumiret³⁷ et sicut metis circumscriberet et erigeret, nobis fideliter suis literis intimaret. Qui iuxta mandarum nostri³⁸ sub testimonio nobilis matrone comitisse de Posega, et presentibus fidelibus nostris abbate et conuentus de Kotho, magistro Johanne perceptorem de Posegha³⁹ et Capitulo eiusdem ecclesie, dictas terras circuit, et nullo prorsus commetaneorum contradicente, metas eleuando, tam nomina terrarum quam metas ipsarum sub suo sigillo et predictorum nostrorum fidelium sigillis rescripsit, hoc ordine distinguendo. Prima meta terre Horsowch incipit ab aquilone in supernitate⁴⁰ montis Pasaga, qui vlgo⁴¹ Zelemen dicitur, in via vbi est meta terrea et crux in arbore que tyzafa vocitatur⁴², vbi incipit commetari cum Magno Mark. Abinde regreditur⁴³ ad meridiem et descendit inferius per eandem viam terreis metis et arbores⁴⁴ cruce signatis vsque ad locum qui vocatur Fertessem⁴⁵, et ibi incipit commetari cum terra ecclesie sancti Petri. Deinde protenditur et venit ad montem qui Halom⁴⁶ dicitur, deinde transiens montem descendit ad partem occidentalem ad aquam que Pribinya vocatur, et discurrit

³² Processu] **Processu**

³³ carnis] **carnis**

³⁴ gracia] **gracie**

³⁵ abundacionem] **abundancioem**

³⁶ tauernicorum] **tauarnicorum**

³⁷ circumiret] **circuiret**

³⁸ mandarum nostri] **mandatum nostrum**

³⁹ perceptorem de Posegha] **preceptore de Posagha**

⁴⁰ supernitate] **sumpmitate**

⁴¹ vlgo] **vlgo**

⁴² vocitatur] **vocatur**

⁴³ regreditur] **progredditur**

⁴⁴ arbores] **arboreis**

⁴⁵ Fertessem] **Fertessem**

⁴⁶ Halom] **Holm**

per eandem aquam inferius per magnum spacium, et recedit ab eadem⁴⁷ aqua quasi ad orientem ad arborem nucis, in qua est crux, et sub eadem terrea meta vbi incipit commetari cum castrensibus Turdissa videlicet et Christophoro. Abinde vero terreis metis signata, ascendit quedam⁴⁸ monticulum ad magnam viam in qua parum descendendo sunt due mete terre⁴⁹, vbi eciam incipit commetari cum terra ecclesie sancti Petri, et aliunde⁵⁰ tendit ad meridiem et peruenit ad caput cuiusdam riuuli qui vocatur Sythnyak, iuxta quem descendens recedit ab illo per metas terreas ad partem occidentalem et peruenit ad dictum riuulum⁵¹ qui vocatur Zaympathaka, iuxta quem est nucus, et ibi iuxta metam terream commetantur⁵² cum Magno Mark. Deinde per eundem riuulum proceditur⁵³ superius vsque viam que pertransit dictum riuulum, in qua ascendit parum⁵⁴ et recedit a via in partem sinistram ad montem per metas terreas ascendendo in aliam viam ad vnum nemus cum metis terreis lapideis et arbores⁵⁵ signatis, tendendo per campus⁵⁶ et nemora vsque ad quandam viam, que descendit ad vnam vallem et ibi in meta terrea tenet metas cum castrensibus Elya et Jacobo. Et inde de loco arundinoso vadit parum circiendo per metas terreas et lapideas, vadit ad aquam Kalquapataka⁵⁷, et vadit⁵⁸ inferius ad quandam fluuium qui vocatur Cirkonit, et ascendit superius ad transitum vie, que tendit ad Ledech, vbi est meta terrea et crux in arbore, qui vlgo⁵⁹ fenywfa, vbi tenet metas cum Iwanka comite filio Abram⁶⁰. Inde ascendit ad aquilonem transeundo quasdam riuulum⁶¹ metis terreis et arbores⁶² cruce signatis, et peruenit ad caput cuiusdam aque que vocatur Nagpatakfew, abinde ascendit in supernitatem⁶³ montis qui Zelemen dicitur, et per eundem montem tendens

⁴⁷ eandem] eadem

⁴⁸ quedam] quendam

⁴⁹ terre] terree

⁵⁰ aliunde] abinde

⁵¹ riuulum] riuulum Pribinya, et transiens riuulum vadit per metas terreas ad alium riuulum

⁵² commetantur] commetatur

⁵³ proceditur] protenditur

⁵⁴ parum] superius parum

⁵⁵ arbores] arboreis cruce

⁵⁶ campus] campos

⁵⁷ Kalquapataka] Kalsa pataka

⁵⁸ vadit] tendit

⁵⁹ vlgo] vlgo

⁶⁰ Abram] Abraam

⁶¹ quasdam riuulum] quosdam riuulos

⁶² arbores] arboreis

⁶³ supernitatem] sumpmitatem

peruenit ad caput cuiusdam aque, que vocatur Kenezkuta, et rediens ad primam metam tyzafa terminatur. Item prima meta terre Puzada incipit ab aquilone iuxta riuulum Posona cum terra cruciferorum templi, et per eundem tendit inferius ad meridiem parum vbi est meta terrea. Deinde recedet a vinculo⁶⁴ ad partem sinistram ad iactum vnus sagite, et ibi est meta terrea. Abinde in campis per terreas metas, et rediit ad dictum riuulum Posona ad quandam pirum sub qua est meta terrea, et inde vadit ad magnam viam que transiret⁶⁵ riuulum et ibi est meta terrea, vbi incipit commetari cum terra ecclesie sancti Petri, et tendit superius iuxta riuulum, qui vocatur Gerakpataka, sub metis terreis, et superius eundo iuxta riuulum Zarozpataka peruenit ad pirum sub qua est meta terrea. Deinde transit riuulum Gerak predictum per magnam viam et super eundem riuulum tendit superius ad aquilonem, vbi prope ad caput riuuli est meta terrea in nemore, et ibi tenet metas cum terra Gehardi, et inde exit per campum ad orientem et cadit in riuulum Ilseuich⁶⁶ per quem tendit inferius, et vadit ad antedictam magnam viam et rediens inde ad primam⁶⁷ metam terminatur. Item prima meta dicte terre Puzada ab trius partibus⁶⁸ incipit ab aquilone cum terra cruciferorum templi iuxta riuulum Posaga, de quo recedit in campum ad orientem per metas⁶⁹, abinde flectitur ad meridiem eundo per campos, tenet metas cum terra ecclesie de Kothoa, et per campos metis terreis duplicatis, peruenit ad caput riuuli Rupata⁷⁰, et in parte sinistra eundo inferius, transit riuulum eundem, iuxta quem parum eundo, tendit ad caput cuiusdam putei, vbi est meta terrea, et ibi tenet metis⁷¹ cum castrensibus videlicet cognati⁷² Bogdasa. Abinde flectitur quasi sub meridie ad arbores qui ereztuey dicitur, quarum media pars est dicatorum Philippi et Laurentii, altera autem prefatorum castrensiu inter quas sunt mete terre et arboree, et inde procendendo per terreas metas tendit ad caput riuuli Zwadal⁷³, per quam⁷⁴ descendens inferius cadit in predictum riuulum Posaga, iuxta quem recurrit ad priorem metam versus aquilonem et ibi terminatur.

⁶⁴ recedet a vinculo] **recedit a riuulo**

⁶⁵ transiret] **transit**

⁶⁶ Ilseuich] **Ilsewch**

⁶⁷ primam] **priorem**

⁶⁸ ab trius partibus] **alterius partis**

⁶⁹ metas] **metas terreas**

⁷⁰ Rupata] **Rupaca**

⁷¹ metis] **metas**

⁷² cognati] **cognatis**

⁷³ Zwadal] **Zwo dol**

⁷⁴ quam] **quem**

Item prima meta terre Coprina⁷⁵ ab aquilone super⁷⁶ aque Coprina et tenet metas cum terra ecclesie Kothoa in supernitate⁷⁷ montis Posaga, qui wlgō Zelenen dicitur, et inde tendit per mertas⁷⁸ arboreas cruce signatas, ascendens monte⁷⁹ qui dicitur Jubagouica⁸⁰, de quo descendit in viam magnam que venit de Nekche, vbi incipit commetari cum terra⁸¹ de Posega, et illa via que descendit tenet metas vsque ad quandam vineam iuxta⁸² est meta terrea. Abinde procedit ad⁸³ riululum qui vocatur Cotelna, iuxta quem est quedam pirus crtuce⁸⁴ signata et sub eadem est meta terrea. Et transiens riululum ascendit in montem quasi sub meridie iuxta vallem, qui dicitur Znadol⁸⁵, et sunt ibi mete terre. A capite autem vallis illius descendit per metas terreas ad predictum riululum Coprina versus occidentem, et per eundem riululum ascendit⁸⁶ vsque ad caput eiusdem riuli, vbi est prima meta et ibi terminatur. Item prima meta terre Blathka incipit super caput cuiusdam aque, que⁸⁷ Keretkuta dicitur, et incipit commetari cum terra ecclesie de Kothoa, de qua tendit ad meridiem et pertransit particula parciarum⁸⁸ siluarum terreis metis⁸⁹ arboreis cruce notatis, et cadit ad aquam Malaka, et per eandem aquam tendit superius versus occidentem vsque dum aqua Sywch exit, ab eadem que vocatur Malaka, et abinde transeundo aquam Sywch progreditur versus aquilonem, et cadit ad riululum Strahowchpataka, vbi tenet metas cum Radouan nepote Sthykel⁹⁰, in quo currit superius vsque ad caput eiusdem riuli. Deinde tendit terreis metis et arboreis cruce signatis per campum usque ad arborem cerasorum⁹¹ iuxta viam⁹², ibi descendit in aquam Jezychouch, et inde descendendo versus orien-

⁷⁵ Coprina] Coprina incipit

⁷⁶ super] super caput

⁷⁷ supernitate] sumpmitate

⁷⁸ mertas] metas

⁷⁹ monte] montem

⁸⁰ Jubagouica] Juba gorica

⁸¹ terra] terra castris

⁸² iuxta] iuxta quam

⁸³ ad] ad quandam

⁸⁴ crtuce] cruce

⁸⁵ Znadol] Zuo dol

⁸⁶ ascendit] ascendit

⁸⁷ que Keretkuta dicitur] que vocatur Kereth kuta

⁸⁸ particula parciarum] quasdam particulas perterrarum (!)

⁸⁹ metis] metis et

⁹⁰ Sthykel] Etyhbel

⁹¹ cerasorum] cerasarum que est

⁹² viam] viam et

tem peruenit ad caput eiusdem⁹³ aque nomine Destyuoykuta⁹⁴. Abinde versus⁹⁵ exit ad aquilonem et tendit terreis metis ad caput cuiusdam riuuli nomine Odalynkuta, et per eundem tenendo inferius reuertitur ad aquam que vocatur Kerekuta ad primarum metarum⁹⁶ et ibi teminatur. Item prima meta terre que ocatur terra Matris⁹⁷ Fulkonis incipit ab aquilone super caput aque nomine Vrba, in via que descendit de Rahowcha, et ibi tenet metas cum terra⁹⁸ sancti Petri, et per eandem viam descendit versus meridiem cum terreis metis et arbores⁹⁹. Inde recedit a via ad caput cuiusdam riuuli, qui vocatur Bokola, per quam¹⁰⁰ descendens particulam¹⁰¹ a riuulo recedit per quandam viam versus orientem et inde flectitur terreis metis assignando versus meridiem, et cadit in predictum riuulum Bokola, per quam¹⁰² riuulum descendit per magnum spacium, et ibi recedit a riuulo versus occidentem in campum ad metam terream et lapideam, et ibi incipit commetari cum terra cruciferorum templi. Abinde autem protenditur et cadit in pedictum¹⁰³ riuulum Vrba¹⁰⁴ per quam curit¹⁰⁵ superius versus aquilonem, ad predictum caput eiusdem riuuli vbi est prima meta, et taliter terminatur. Vt igitur prenominatarum literarum¹⁰⁶ nostre liberalitatis facta donacio sub prescriptis metis et terreis¹⁰⁷ memoratis Philippi et Laurencii¹⁰⁸ comitibus permaneat in conmcusa¹⁰⁹ et perpetuo valore solidentur¹¹⁰, nec processu temporis per quempiam possit¹¹¹ reuocari, ipsam donacionem nostram innouamus et auctoritate literarum presencium confir-

⁹³ eiusdem] cuiusdam

⁹⁴ Destyuoykuta] Destywoy kuta

⁹⁵ versus] vero

⁹⁶ Kerekuta ad primarum metarum] Kere kuta ad primam metam

⁹⁷ Matris] matris

⁹⁸ terra] terra ecclesie

⁹⁹ arbores] arboreis

¹⁰⁰ quam] quem

¹⁰¹ per quam descendens particulam] per quem descendens paululum

¹⁰² quam] quem

¹⁰³ pedictum] predictum

¹⁰⁴ Vrba] Wrboa

¹⁰⁵ quam curit] quem currit

¹⁰⁶ literarum] terrarum

¹⁰⁷ terreis] terminis

¹⁰⁸ Philippi et Laurencii] Philippo et Laurencio

¹⁰⁹ in conmcusa] inconcussa

¹¹⁰ solidentur] solidetur

¹¹¹ possit] possit in irritum

mamus innouatum¹¹², quas in perhempnem¹¹³ testimonium et cautelam eiusdem¹¹⁴ et eorum herthedibus, heredumque successoribus concessimus sigilli nostri dupplicis caractere communitas. Datum in crastino die¹¹⁵ dominice, anno domini¹¹⁶ Mmo CCmo quinquagesimo, vndecimo kalendis¹¹⁷ decembris. Regni vero nostri anno quintodecimo.

Transumpt iz isprave kralja Sigismunda od 8. prosinca 1392.¹¹⁸ MOL, Budapest, DL. 33.707.

Isprava br. 5, str. 17-18

1261. U Kaptolu.¹¹⁹

Kralj Stjepan V. potvrđuje darovnicu svoga oca kralja Bele IV. u korist sinova kneza Kleta.

Capitulum ecclesie beati Petri de Posega¹²⁰. Universis Christi fidelibus quibus¹²¹

potrebno u ovom slučaju. presens scriptum inspecturis¹²². Salutem in Domino sempiternum¹²³. Ad universorum¹²⁴ quod Petrus¹²⁵ ex vna parte, et alter vero Johannes frater eiusdem Petri coram nobis constituti, iidem confessi

¹¹² innouatum] **innouatam**

¹¹³ perhempnem] **perhempne**

¹¹⁴ eiusdem] **eisdem**

¹¹⁵ in crastino die] **incarnationis**

¹¹⁶ anno domini] **anno**

¹¹⁷ kalendis] **kalendas**

¹¹⁸ Izvornik (transumpt) ove isprave nalazi se u Hrvatskom državnom arhiva, Neoregistrata acta (NRA) fasc. 1501, nr. 16 (ranije: MODL 33.77). Objavljena je u CD IV, 433-436. Objavio ju je i I. Kukuljević, Borba Hrvata s Mongoli i Tatari 92-96; Kukuljević Reg. no. 592.

¹¹⁹ Isprava je objavljena u Codex diplomaticus (CD) sv. V. pod br. 707.

¹²⁰ Posega] **Posega. Universis**

¹²¹ quibus] je li riječ prepisana iz CD V? Svakako ona ovdje stoji bez ikakva tumačenja, a ono bi bilo potrebno u ovom slučaju

¹²² inspecturis] **inspecturis, salutem**

¹²³ sempiternum] **sempiternam**

¹²⁴ universorum] dodati: **noticiam harum serie volumus pervenire**

¹²⁵ Petrus]dodati: **comes filius Stephani**

sunt¹²⁶ [...] consilio et assensu, tale inter se¹²⁷ ipso¹²⁸ Petrus comiti¹²⁹ dedit quoddam particulam suam hereditarium¹³⁰ Procha nomine¹³¹, quod communiter cum suo fratre Johanne possidebat cum suis pertinentiis¹³² sub certis metis distinctum¹³³ suo pleno jure pacifice possidendam¹³⁴, sic et¹³⁵ terra Vysen Zdench nomine quam Nicolaus filius Dezyzlai de ipso Vysen portio¹³⁶ comparavit, et postmodum dicto Petro comiti¹³⁷ [...] instrumento contulit Petrus vero Johannem¹³⁸ fratri¹³⁹ [...] nominato dedit similiter in perpetuum possidendam. Item obligavit se dictus Petrus comes quod si terra Vysen collata cum terra Procha in concambium per quempiam impedire¹⁴⁰ et protegere¹⁴¹ cum propriis laboribus et expensis expedire¹⁴². E contra autem Johannes dedit terra¹⁴³ Zelnathech cum suis circumstantiis et utilitatibus pro concambio terre Procha fratri suo Petro comiti sub certis metis similiter in perpetuum pacifice possidendam et habendam. Cuius terre Zelnathech incipit prima meta a parte orientalem¹⁴⁴ de fluviolo¹⁴⁵ Goztynch ubi cometeneis¹⁴⁶ sunt Georgius et Nicolaus et per eundem Goztynchpotok eundo parum¹⁴⁷ perfleuit¹⁴⁸ idem Goztynch ad [...] et Dresnik fluit usque ad Zawam, abinde tendit ad occasum

¹²⁶ sunt] dodati: se

¹²⁷ se] dodati: fecisse concambium, videlicet

¹²⁸ ipso] dictus

¹²⁹ comiti] comes

¹³⁰ quoddam – hereditarium] quoddam predium suum hereditarium

¹³¹ nomine] nomine

¹³² pertinentiis] dodati: et utilitatibus

¹³³ distinctum] dodati: dicto Johanni fratri

¹³⁴ possidendam] possidendum

¹³⁵ et] cum

¹³⁶ portio] precio

¹³⁷ comiti] dodati: cum certo

¹³⁸ Johannem] Johanni

¹³⁹ fratri] iam

¹⁴⁰ impedire] impediretur

¹⁴¹ protegere] protegeretur

¹⁴² expedire] expedire (vjerojatno tiskarska pogreška)

¹⁴³ terra] terram

¹⁴⁴ parte orientalem] parte orientali

¹⁴⁵ fluviolo] rivulo

¹⁴⁶ cometeneis] cometenei

¹⁴⁷ parum] super

¹⁴⁸ perfleuit] fluuit

solis per aquam Zawam, abinde superius eundo per aquam Zawam¹⁴⁹ peruenit ad Lumphnam, abinde per Lumphnam tendit ad aquilonem et peruenit vsque Glosnal¹⁵⁰ potoka et tendit in eodem potok versus aquilonem. Exit autem de ipso potok et tendit ad Obraduch fenere vbi Nicolaus filius Deyzylai cum suis cognatis est commetaneus, deinde tendit ad arborem nucum sub qua est meta terrea. Deinde cadit ad Lumphnam et tendit superius vsque terram Stephani de Zadur et ibi exit, ibique est meta terrea antiqua, abhinc progreditur metam¹⁵¹ ad orientem et tendit per montem ad quendam locum et ibi est meta. Deinde descendit versus orientem et peruenit ad priorem metam et ibi terminatur¹⁵². Item incipit prima meta terre Prowcha a parte meridionali in quodam riwlo, qui transit per fenetum iuxta villam filiorum Zauide in quo riwulo a parte orientali est pars Johannis, a parte autem occidentali¹⁵³ pars est filiorum Zauide [...] ¹⁵⁴. Item egreditur per fenetum ad aquilonem ad Volunchpotoka cadit et in eodem riwlo parum procedendo exit ad partem orientalem vbi est antiqua meta terrea. Inde vero egreditur per viam ad partem aquilonis et cadit ad magnam viam, cui adiungitur alia via ex transuerso, vbi est meta terrea et antiqua. Item per eandem viam vadit ad Prochapotoka versus occidentem, item per Prowchapotok ascendit superius verus¹⁵⁵ aquilonem et exit de Prowchapotok ad orientem vbi est meta terrea, tum superius¹⁵⁶ iuxta terram¹⁵⁷ Vysen. Item tendit ad orientem per antiquas metas terreas et cadit ad magnam vallem iuxta quam est meta terrea, et per eandem vallem descendit¹⁵⁸ versus meridiem, iuxta quam vallem ad occidentalem¹⁵⁹ parte pars Johannis continetur, a parte autem orientali pars est Stephani de Zadur, abinde vero Georgius filius Mathye¹⁶⁰ est commetaneus, eundo semper ad meridiem et peruenit ad harazthfa sub qua est meta terrea. Item transit per planiciem et cadit ad siccam vallem versus meridiem, item exit de valle¹⁶¹ peruenit ad siluam

¹⁴⁹ Zawam] Zawa

¹⁵⁰ Glosnal] Glosnavich

¹⁵¹ metam] metatim

¹⁵² terminatur] terminantur

¹⁵³ occidentali] occidentis

¹⁵⁴ [...] et Mathye

¹⁵⁵ verus] versus

¹⁵⁶ tum superius] in spinis

¹⁵⁷ terram] terram

¹⁵⁸ descendit] descendit

¹⁵⁹ ad occidentalem] ab occidentali

¹⁶⁰ Mathye] Mathi

¹⁶¹ valle] dodati: et

[...] ¹⁶² transit ipsam siluam et peruenit ad dunumm Rekequetye sub quo est meta trrea ¹⁶³, abinde peruenit ad puteum Vysen versus merideim ¹⁶⁴, abinde tendit per viam magnam ad siluam Zawa et progreditur vsque Zawam vbi est ¹⁶⁵ antiquas metas arboreas, vbi Nicolaus cum suis cognatis a parte orientali est commetaneus, ab occidentali vero parte vsque aquam Zawa pars est Johannis. Item descendit ¹⁶⁶ per Zawam superius versus occidentem commetatur [...] ¹⁶⁷ filiorum Zauide et Mathye, item protenditur superius per antiquas metas terreas verus ¹⁶⁸ aquilonem cuius silue occidentalis pars est filiorum Zauide et Mathye a parte autem orientali [...] ¹⁶⁹, abinde [...] ad riwlum priorem et ibi terminatur. Item prima meta terre Vysen quam Petrus comes suo fratri Johannis dedit pro concambio exit de sicca valle et tendit versus [...] ¹⁷⁰ ad pirum [...] ¹⁷¹ est meta terrea ¹⁷².

Item peruenit ad puteum, de puteo exit et peruenit ad siluam Zawa et iuxta eandem procedendo ad occasum solis peruenit ad terram Johannis et ibi terminatur ¹⁷³. [...] ¹⁷⁴ suorum cognatorum, ab occidentem ¹⁷⁵ vero pars est Johannis antedicti. In cuius rei memoriam presentes literas nostri appensione sigilli, Petro comiti et Johanni supradictis contulimus roboratas. Anno gracie millesimo ducentesimo sexagesimo primo.

Transumpt iz isprave kralja Sigismunda od 4. listopada 1425, Arhiv HAZU, Zagreb, D-II-5. CD V, br. 707, str. 200-202.

¹⁶² [...] egur et

¹⁶³ trrea] terrea

¹⁶⁴ merideim] meridiem

¹⁶⁵ vbi est] per

¹⁶⁶ descendit] ascendit

¹⁶⁷ [...] terre

¹⁶⁸ terrea verus] arboreas versus

¹⁶⁹ [...] pars est Johannis

¹⁷⁰ [...] meridiem

¹⁷¹ [...] et peruenit

¹⁷² est meta terrea] dodati: sub qua est meta terrea

¹⁷³ terminatur] terminantur

¹⁷⁴ [...] parte meridionali pars est et

¹⁷⁵ occidentem] occidente

Isprava br. 10, str. 23-24

1306. 6. srpnja. U Đakovu.

Bosanski kaptol potvrđuje kupoprodaju zemljišta u Crkveniku između Abrahama i Ivana te Maurova sina Marka za 32 marke.

Capitulum ecclesie Boznensis vniuersis Christ¹⁷⁶ fidelibus presencium noticiam habituris. Salutem in domino sempiternam. Ad uniuersorum noticiam harum serie volumus peruenire, quod comite Abram¹⁷⁷ et Iwan fratre suo veterino, filiis Ibrahim, ab vna parte, Mark filio Mawr ex altera, coram nobis personaliter constitutis, iidem Abraam et Iwan confessi sunt viua voce, quod quandam particulam terre ipsorum hereditarie in Cerkenyk existentem cum omnibus utilitatibus et pertinenciis in eadem habiti, ipsi Mark pro triginta marcis et duabus plene receptis sunt vendita et domine Isalth soroti, filie comitis Ibrahim, consorti videlicet eiusdem Mark pro [...] de possessionibus ipsarum¹⁷⁸ sibi de ipsius¹⁷⁹ contulissent iure perpetuo et irreuocabiliter possidendam. Tali vinculo interposito, que¹⁸⁰ quicumque ipsum Mark et eandem dominam sororem ipsarum¹⁸¹ ratione dicte particule terre infestaret temporis in processu, iidem Abraam et Iwan expedire tenebuntur propriis laboribus et expensis.

Izvornik na pergameni, MOL, Budapest, DL. 86.898.

U ispravi objavljenoj pod br. 3 pronašli smo čak 117 krivo pročitanih mjesta. Ispravu smo u Diplomatičkom zborniku tražili pod nadnevkom 22. prosinca 1250. i nismo je našli pod tim nadnevkom. Na sreću, isprava se nalazi u Hrvatskom državnom arhivu, pa smo uzeli izvornik i savnili-kolacionirali ga s objavljenim tekstom. Na kraju, kada smo usporedili nadnevak donesen na početku isprave i datum donesen na kraju isprave: “undecimo Kalendas Decembris”, očito je da ispravu treba u Diplomatičkom zborniku tražiti pod drugim nadnevkom: 21. studenoga 1250. godine.

¹⁷⁶ Christ] **Christi**

¹⁷⁷ Abram] **Abraam**

¹⁷⁸ ipsarum] **ipsorum**

¹⁷⁹ ipsius] **novo**

¹⁸⁰ que] **quod**

¹⁸¹ ipsarum] **ipsorum**

Dio pogrešaka odnosi se na pogreške kod tipkanja – *lapsus calami* (kao npr. crutce, umjesto cruce, Christ umjesto Christi, expedirs umjesto expedire i sl.), koje kasnije nisu uočene ni ispravljene.

Za izradu kritičkih izdanja latinskih dokumenata neophodno je dobro znanje latinskoga jezika, svakako više nego što se može naučiti tijekom klasične gimnazije. Mnogi istraživači mogu se koristiti dokumentima i sa slabijim poznavanjem latinskoga jezika, ali priređivanje kritičkoga izdanja traži dobro poznavanje kako egdotike tako i latinskoga jezika. Primjerice, početak isprave *universonum Christi fidelibus ad quos presentes littere pervenirent* pokazuje da priređivač griješi u jezičnoj strukturi, i to s obzirom na padeže i glagolski oblik. Ispravno je čitanje *universis fidelibus*, a oblik *pervenirent* je konjunktiv imperfekta dok treba biti buduće vrijeme (futur II) – *pervenerint*. Pozdravna formula *salutem in omnium saluatore* je sastavni dio rečenice, a ne zasebna rečenica, pa se ne smije odvajati zarezmom i pisati velikim početnim slovom. Odmah u nastavku stoji *bonorum operacionum*. Budući da je *operacio* imenica ženskoga roda ispravno je *bonarum operacionum*. I tako bismo mogli navoditi brojne primjere. Nije precizna upotreba relativne zamjenice “qui, quae, quod”, pa se miješa uporaba muškoga roda (*quem*) i ženskoga roda (*quam*). U više slučajeva se u krivom rodu uporablja imenica, npr. namjesto *perbempne testimonium*, stoji *perbempnem testimonium*. Ovdje smo naveli samo neke primjere. Nedovoljno znanje latinskoga jezika očituje se i u uporabi nepostojećih latinskih riječi: *orographa, dis-crucia, parciarum, in conmcusa*. Konačno, u ovu kategoriju previda ide i nedovoljna pravopisna redakcija teksta: nema dosljedne upotrebe interpunkcija. U kategoriju nedovoljnoga znanja latinskoga ide i regest: Kralj Bela potvrđuje zemlje Filipu i Lovri, a ne i Tomi koji je, kako izrijekom stoji, u međuvremenu preminuo: *Thoma fratre eorum viam universe carnis ingresso*.

Svjesni smo svih teškoća u čitanju i priređivanju za tisak tekstova pisanih kurzivnom goticom, koja obiluje mnoštvom kratica. I najvršnjem paleografu znadu se omaknuti brojne greške. Takav posao najbolje je da suradnički obavljaju barem dvije osobe, od kojih jedna priređuje tekst, a druga tekst sravnjuje (kolacionira) s izvornikom. Na taj način mogu se izbjeći brojne pogreške. U krajnjem slučaju sam priređivač je obvezan više puta tekst usporediti s izvornikom i pri tome pratiti smisao teksta kako ne bi zbog većih pogrešaka došlo do krive interpretacije. Osnovno je pravilo da priređivač mora razumjeti tekst kada ga prepíše. Istodobno mora uočiti nepravilne gramatičke oblike te utvrditi da li je to neznanje pisara ili krivo čitanje. Zbog toga je umijeće paleografije tijesno povezano s dobrim poznavanjem latinskoga jezika. Ovdje ne ulazimo u pojedinosti, jer su one navedene u bilješkama. Upozorit ćemo samo na krajnje nedopustive pogreške u čitanju i razrješavanju kratica

koje tekst čine nerazumljivim: *cunctis* umjesto *meritis*, *seruire* umjesto *secure*, *premenis* umjesto *primeuis*, *iuventutem* umjesto *in uirtutem*, *discrimina* umjesto *discruci*, *deferendis* umjesto *desensibus*, *ex nostris* umjesto *externis*, *merita* umjesto *iuncta* itd. itd.

Naprосто je neshvatljivo čitanje završnoga dijela – datacije isprave: *Datum in crastino die dominice*, namjesto *Datum Incarnacionis dominice anno...* Krivo je razriješeno rimsko određivanje vremena: “undecimo Kalendas Decembris” – to je 21. studenoga, a ne 22. prosinca.

Očito je krivo datiranje isprave utjecalo na to da u pripremi teksta priređivač nije utvrdio da je isprava već objavljena, i to u izvrsnoj transkripciji u Diplomatičkom zborniku, svezak IV, str. 433-436. Da je priređivač to utvrdio, mogao je sebi uštedjeti mnogo vremena i muke, a tekst bi bio dobro ediran.

Nažalost, za priređivača kao da isprave nisu već objavljene. On u uvodu navodi da se radi potpunosti objavljuju i neke već objavljene isprave, ali uz same isprave nema navoda da je neka isprava možebitno objavljena, pa se dobiva dojam da on isprave prvi objavljuje. Kod kritičkoga objavljivanja izvora uobičajena je praksa, ali i obveza, navesti gdje su oni ranije možebitno objavljeni, i osvrnuti se na ranije objavljivanje izvora. Jedino polazeći od napora brojnih prethodnika moguće je napredovati u znanosti, pa i u ovako teškom poslu objavljivanja povijesnih izvora. Naprосто je neshvatljivo da se nigdje ne navodi *Codex diplomaticus* T. Smičiklasa, a ni velika *zbirka Žigmundovih isprava*, što ju je najprije izdavala Mađarska akademija znanosti, a izdavanje je nastavio Mađarski državni arhiv.

Na kraju prijepisa navodi se da se isprava kralja Bele u potvrđnici kralja Sigizmunda nalazi u Mađarskom državnom arhivu (MOL) u Budimpešti u zbirci D.L. (Diplomatikai levéltár, Acta antemohachiana). Smičiklas je naveo i staru signaturu: N.R.A. (Neoregestrata acta), fasc. 151, br. 16. A taj dio *Neoregestrata acta* (i ova isprava pod gornjom signaturom) nalazi se danas u Hrvatskom državnom arhivu. Nama koji radimo u arhivskim ustanovama poznata je povijest arhivskih fondova, njihovo odnošenje u Mađarsku za Josipa II., povrat 1849-1851, te ponovno odnošenje 1883. za vrijeme bana Khuena Héderváryja i konačnu restituciju nakon Drugoga svjetskoga rata. Ali i istraživači (pogotovo oni koji se bave srednjovjekovnom poviješću) morali bi poznavati najvažnije arhivske fondove koji se čuvaju u Hrvatskoj (objavljen je i Pregled arhivskih fondova i zbirki), ili u najgorem slučaju tražiti objašnjenje. U Mađarskoj je objavljena konkordanca isprava zbirke Diplomatiikai levéltár i fondova iz kojih su te isprave preuzete. Tu je konkordancu objavio I. Borsa, *A Mohács előtti Gyűjtemény*, Budapest 1972.

Što na kraju reći?

Primjeri koje smo ovdje naveli i detaljnije analizirali, pokazuju netočnu transkripciju dokumenata u ovoj knjizi. I ona je nedopustiva. Ovakvim objavljivanjem latinskih tekstova pokazujemo kulturno retardiranje u hrvatskoj znanstvenoj zajednici. T. Smičiklas je godine 1906. i prvi od ovdje analiziranih dokumenata transkribirao izuzetno dobro. Kako je moguće da nakon rada mnogih povjesničara i nakon instrumentarija koji imamo na raspolaganju, danas nismo kadri izraditi jedno dobro izdanje latinskih dokumenata.

Mi ne mislimo da je odgovornost samo na priređivaču. Odgovornost za ovakve propuste u izdavanju dokumenata jest i na svima onima koji su sudjelovali u tom projektu. A tu prvenstveno mislimo na urednika i recenzente. Recenzije su, nažalost, često obična formalnost. Recenzenti koji nisu zamijetili brojne nedostatke ili propuste, a dali su pozitivnu ocjenu, zapravo pokazuju vlastito neznanje i očito je ovaj tekst "svjedodžba" i ocjena da nisu vrijedni obavljati ozbiljan znanstveni posao. Ili, postavlja se pitanje, da li su oni tekstove uopće i pogledali, ali kako se onda može njihovo ime pojaviti u knjizi. Naša bi javnost, ali i ustanove koje financiraju ovakva izdanja, o tome morali voditi računa. Ovakve knjige su i slika razine njihova znanja i njihove znanstvene odgovornosti. Mišljenja smo da bi ovaj slučaj mogao biti poticaj da se preispita i revidira uloga recenzenata kao suodgovornih osoba u izdavanju sličnih (a i drugih) publikacija. Nije li neophodno odrediti tko pri ovakvim (ili drugim) izdanjima može biti recenzent. U svakom slučaju recenzent za objavljivanje srednjovjekovnih izvora mora biti osoba koja se već dokazala u sličnom znanstvenom i stručnom poslu.

Ovo nije prvi put da smo se suočili sa sličnim promašajima. Prije 15 godina upozorili smo Uredništvo "Starina" i Tajništvo razreda za društvene znanosti, tada još JAZU, o propustima u objavi po sebi prvorazrednoga izvora za gospodarsko-društvenu povijest Trogira u XV. stoljeću (*Acta Politica et oeconomica cancelarie communis Tragurij in saeculo XV.*) u "Starinama" br. 60/1987. Doslavno je takav naslov! Među ostalim, ondje npr. stoji "damnij pro Bouac in campe facti" umjesto "damni per boues in campo facti". Ili "habendum Ruschi" umjesto "heredum Ruschi", da navedemo samo neke "bisere", ilustracije radi. Upozorili smo kako "smatramo da ovakvi tekstovi ne bi smjeli narušavati ugled izdanja JAZU, jer će oni dospjeti i u ruke stranih historičara, koji zacijelo poznaju latinski jezik i pomoćne povijesne znanosti". Slično se nedavno dogodilo i u časopisu Hrvatskoga instituta za povijest "Povijesni prilozi" br. 20/2001. u prilogima (str. 201-208) članka "*Računski spisi srednjovjekovne korčulanske komune*", gdje su učinjeni također nedopustivi propusti u transkripciji

latinskih tekstova, koji pokazuju i nepoznavanje latinskoga jezika i osnova latinske paleografije.

Mišljenja smo da bi radi hrvatske znanstvene javnosti bilo najbolje (a zapravo to je i jedino rješenje kada je riječ o ovako nedopustivo velikom broju pogrešaka u tekstu), cijelu nakladu uništiti. Njezino raspačavanje bila bi sramota za hrvatsku znanstvenu javnost i za njezin ugled u svijetu. Ovaj primjer upućuje i na ozbiljno preispitivanje odgovornosti svih koji na bilo koji način sudjeluju u financiranju i pripremanju ovakvih (i sličnih) izdanja za tisak, barem onih za koje novac osiguravaju porezni obveznici.

Josip Barbarić
Josip Kolanović

Tisak

Kršćanska sadašnjost, d.o.o., Zagreb

Naklada

500 primjeraka